

૬૨૧૪૬-૧૧૫૬ ગાપનો
૬૭૨૧૧૨

૧૨૨૮૫

No. 371 Recd.

Huzur Deputy Collector
Surat

18/8/1925
શ્રી દેશી નાટક સમાજ [બાંચ]

ગાજ તિલક.

નાનાં જોયનાં તથા દુકા સા.

Reg No. 154

છાત્રી પ્રસિદ્ધ રના
પ્રાણીલાલ એમ. ઝવેરી.

લાલ મુકામ-નર્મલો એમ. રા. મુરત.

પ્રવાર,

નારકસ સુનીલાલ શ્રીમાન મળા અમૃત

આવૃતિ ૩ ૭

પ્રા ૨૦૦૦

કિમત રૂ. ૦-૪-૦

૬૧૧૪૫

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
સામકોવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

આ નાટક સને ૧૮૬૭ના રપમા એક્ટ તથા ઇંગ્લીશ કોપીરાઈટ
એક્ટ રાને ૧૯૧૧ મુજબ પ્રસિદ્ધ કર્તાએ રજીસ્ટર કરાવ્યું
છે માટે કોઈએ છાપવું, છપાવવું, વેચવું વેચાવવું
તથા ભજવવું ભજવાવવું નહીં.

૧૨૨

માલેકનાં સ્ટેમ્પ શીવાયની ચોપડી ખરીદવી નહિં

સુરત શુરાનપુરી ભાગળ પગથીઆ શેરીના નાકે
આવેલા “ ધી લક્ષ્મી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના ”
માલિક:—હીરાલાલ ચંદુલાલે છાપ્યું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૨૮૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઔચિત્ય

વિષય ૬-૨૦૪

પ્રયોજકના બે બોલ

પ્રિય પ્રેક્ષક, જે કથાને આધારે રા'માંડલી લખાયેલ છે, તેજ દત્તિદાસ પર રા'માંડલીક લખાતાં પહેલાં આ “ રાજ નિલક ” નાટક લખાયેલ હતો એ વાત રા'માંડલીકના લેખક, માલેક તેમજ શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજના માજી ડાયરેક્ટર મદારા પરમ સ્નેહી બાપુ મુળચંદ વલ્લભ નાયક (મામા) સારી રીતે જાણે છે. તદ્દરમચીનો દોષ ન આવે તે માટે આટલો પ્રમાણિક ખુલાસો કરવાની કરજ પડી છે.

આ નાટકને નવા સીન સીનેરીથી શોભાવવા શ્રી રેશી નાટક સમાજના માનિક શેડ ચંદુલાલ દલસુખરામ ઝંઘેરીએ જે ભારે ખર્ચ કર્યો છે તે માટે તેમનો તેમજ મજદૂર કંપનીના આદેશ મેનેજર રા. રા. પુરુષોત્તમ હાસરભાઈ અમીન તેમજ ડાયરેક્ટર નાયક ભલજી મોતીરામે આ નાટકને દેહી મુદતમાં કુશળતાથી નિર્દેશ કરવામાં જે તનતોડ પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે માટે અંતઃકરણ-પૂર્વક તેમનો આભાર માનું છું. અને નાયક લાલજી આપણે બીન સ્વાર્થ મને યોગ્ય સુચના અને સલાહ આપી છે તે માટે તેમનો પણ આ તકે આભાર માનું છું.

આરણ્ય જાત શરવીર તેમજ રાજ્યમક્ત છે એ દત્તિદાસ પ્રસિધ્ધ વાત છે. દેવી નાગલ અને તેમના સંતાન (આ નાટકના નાયક) પ્રજાવત્સલ હોવાથી તેમની સત્તા રાજસત્તાથી પણ પ્રચળ હતી એ પણ દત્તિદાસ પ્રસિધ્ધ વાત છે એ દૃષ્ટિબિંદુ પર બક્ષ રાખી આ નાટક લખાયેલ છે અને ત્હોને રંગભૂમીને અનુકૂળ કરતાં પણ દત્તિદાસ અવિરૂદ્ધ રહે તે માટે જનતી સંજાળ રાખી છે નો પણ યુગ્ય દોષ હોય તે હંસમૃત્તિ રાખી ક્ષીર ન્યાયે ગ્રહણ કરવાની સુચ પ્રેક્ષકને પ્રાર્થના છે.

સુરત પ્રિન્સેસ થીએટર લી. પ્રજાપ્રેમનો અભિલાષી, -પ્રયોજક

રાજ તિલક નાટકના પાત્રોના નામ. ત્યાં રૂપક પાત્રો.
 ઐક્યતા દેવી..... વિધને આરામ આપનાર મહોશ્વિતી.
 પ્રભુભાવ મનુષ્યોને દેવ બનાવનાર સદ્ભાવ.
 કામ કોધ લોભ મદ મોહ— — — મનુષ્યોને રાક્ષસ બનાવનાર દુર્ભાવો
 દ્વિતિસ્તા ચિરનારના શુભેચ્છક મંગળ સત્વો.
 પુ.વર્ગ-સુરમોહન (નાજાજી)દેવી નાગલનો પ્રજાવત્સલ સંતાન.
 માંડલીક જૂનાગઢનો છેલ્લો રજપુત રાજા.
 શાહઆલમ....(પ્રભુનો પ્રેમ વરસો) પવિત્ર સાંઈ-સુલતાનના પાલી
 મહમુદશાહ..... ગુજરાતનો લોકો સુલતાન (બેગડો)
 ખલીલ સુલતાનનો શાહબંદો.
 દિલાવર સુલતાનનો સેનાપતિ.
 કેસારસિંહ માંડલીકનો પિત્રાઈ કાંકો
 નરસિંહરામ.....શ્રી બાલમુકુન્દજીના પરમગણત(નરસિંહ રહેત
 દિવારામ રાજચારણ મંજરીનો પતિ.
 મોર શ્રીમંત ચારણ મંજરીનો પિતા
 ઉસ્તાદ..... મલ્લ ચારણ મંજરીનો ઉમેદગાર.
 વિનાયક જૂનાગઢનો દંડનાયક.
 ભમણશાહ..... જૂનાગઢનો નગરશેઠ.
 ધિરાજી મેઘ લોભનો નાયક.
 સ્ત્રી વર્ગ.—દેવી નાગલ... .. સુરમોહનની માતા.
 દેવી મીનલ... .. સુરમોહનની ધર્મપત્નિ.
 રાણી ... માંડલીકની રાણી.
 રાજમાતા ... માંડલીકની માતા.
 મંજરી ... મોરની પુત્રી-દિવારામની પત્નિ.
 બંશરી પ્રતિમા ... મીનલની બાળસહચરી
 દિલબાન ... બસુસ નાયકો.
 બાનડી ... હગ બેગણ માંડલીકની મદદગાર.
 મોહિની ... વિમળશાહની ધર્મપત્નિ.
 એ સિવાય સનિકો, સલાજનો. દારૂડીઆઓ, પ્રજાજન, ખવાસ ઇ.

રાજ તિલક નાટકનો ટુંકસાર.

અંક પહેલો

પ્ર. ૧ લો—સોરઠના સિંહદેવ આગળ દેવી એક્યતા ગિનારનાં મંગલ સત્વો સાથે પ્રભુનું મંગલ સ્તવન તેમજ પાવન નિર્ધનાં યજ્ઞમાન કરે છે. તે પછી કામ ક્રોધાદિ પ્રસિધ્ધ પાંચ હોગ દેવદુર્ગા (જાંનાગઢ) ની પ્રજા પર પોતાની મેહબોજી ફેલાવવાના બિદેશથી આવે છે દેવી એક્યતા તેને અટકાવે છે. અને તેમના પર ધિક્કાર વગસાવે છે તેથી પાંચે મળી તેને ધાયલ કરે છે. એટલે પ્રભુભાવ પ્રકટ થાય છે અને એક્યતાને બચાવે છે, અને આવાસન આપે છે એ તકનો લાભ લઈ પાંચે હોગ છુપી રીતે જીર્ણદુર્ગમાં જાય છે અને પોતાનું આવાહન કરતા રાજા અને અમલદારોને પેતાનાં વાહન બનાવે છે, તેમના જવાથી દેશના ઉધ્ધારનું ચિંતન કરતો પ્રભુભાવ આ પાવન ધામનો સમુલ્લ નાશ ન થાય તે માટે દેવી એક્યતાને સૂક્ષ્મ શર્ફરે દેવી નગલની પુત્રવધુ દેવી મીનલ પાસે રહેવા દરખાવે છે; અને પોતે સુતતાન મહામુદજાહના વાલી શાહઆલમ સાંધ પાસે જાય છે.

પ્ર. ૨ જો—પતિ ચીનનમાં નિમગ્ન દેવી મીનલ અને તેની બાળસહસરીઓને કામ પ્રકટ થઈ પુણ્યભાણુ મારે છે પણ મીનલ પર એ બાણુ નિષ્ફળ જાય છે. બાળમહયરીઓનો વિનોદ ચાલે

છે એટલામાં મીનલનો પતિ સુરમોહન (નાગાર્જુન) જુનાગઢ ગયો હતો ત્યાંથી આવી પહોંચે છે. વિશુદ્ધ દંપતિના વિતેષ મીનન જેવી પવિત્ર સ્ત્રીનો સ્વામી અને સાધ્વી માતાનો સંતા હોવાથી સુરમોહન પોતાને સંપુર્ણ સુખી માને છે એટલામાં સાંઘ શાહ આલમ (પ્રભૂનો પ્રેમ વગ્સો) આવી ચઢે છે અને : સુખ હમેશ રહેતું નથી, તેમજ ખરું સુખ જુદી વસ્તુ છે તે જોવું હોય તો માયા અને મોહાંધ રાજની સેવાનો ત્યાગ કરવા સચવા કરે છે. સુરમોહન તેમ કરવા ના કહે છે તેથી ફટલીએક આગાહી કરીને જાય છે. સુરમોહને વિસ્મય પામે છે એટલામાં સુજાતાનન રોકવા યુધ્ધભૂમીપર ફેપડી જવા રાણીનો આજ્ઞાપત્ર લઈ જસુસ દિલારામ આવે છે તેથી સુરમોહન વીરાત્મનો સાથે પીરાંગનાઓની આશિષ સાથે રણભૂમી તરફ કુચ કરી જાય છે. જતાં જતાં મંજરી અને દિવાગમની મીટામીટ મળે છે.

૩. ૩ જો—પોતાની દીકરી મંજરીને પરણાવવાની ચિંતા કરતા મોર ચારણને ચારણ રવીઓ ઉર્ફે ઉર્તાદ મળે છે. મોર ઉર્તાદને પુત્રી આપવા લલચાય છે. ઉર્તાદ પહેરામણી માંગે છે. તેથી તે નક્કી કરવા મોર તેને ઘરમાં તેડી જાય છે. એટલામાં મંજરી અને તેને શેઢતો દિલારામ આવે છે. અને મંજરીના મનોરાજ્યનો ભેદ પામી પ્રસન્ન થાય છે અનેતો હાસ્યવિનોદ સાંભળી ઉર્તાદ ઘરમાંથી બહાર આવે છે. અને દિલારામ પર ક્રોધે બરાય છે. દંદ યુદ્ધમાં ન ફાવતાં ઉર્તાદ પોતાની મદદે મોરને બોલાવે છે. મોર દિલારામને ઝોળખતાં ઉર્તાદને થાપ આપી બહાર લઈ જાય છે તેથી દિલારામ ને મંજરી ખુશ થાય છે.

પ્ર. ૪ થે:—માંડલી:ન કબજામાં પડેલી નગરશેઠ વિમળ-
શાહની ધર્પણિ મોહનીને વિમળશાહનો મોકલેલો સદેશ હુન
કહે છે. પણ મોહનદે માંડલીને આવતો જોઈ નહાસી જાય છે.
માંડલીક મોહિનીને મનાવ છે. જેટલમાં માંડલીકને પકડવા નીક-
ળેલો સલતનનો સેનાપતિ આવે છે. અને વચ્ચે ઝપઝપી થતાં
વીર નાયક સુરમોહન રાજાની મદદે આવે છે અને તેને મુક્ત કરાવી
મઠ તરફ વિદાય કરે છે પાછા હોવા સેનાપતિની મદદે સલ્તન
આવી પહોંચતા પશુ યુધ્ધ થાય છે યુધ્ધમાં પરરાજ્ય પામતાં
સુરમોહન આપઘાત કરતા ચાલે છે પણ સલ્તન તેમ કરતા
અટકાવી શામ દામથી મેળવી લવા ઇશીશ કરે છે અને તેમાં
નિષ્ફળ જતાં સુરમોહનને તોપથી ઊંચાડી દેવા માંડુકમ કરે છે.
તોપ મેળાને છાતી પર ઝીલવા તરપર થયેલો સુરમોહન પોતાને
આનું કંગાલ મોત આવતું હોવાથી સંપુર્ણ સુખી માનવાની
પોતાની જીલ સમજે છે. અને અંત સમયે શહઆલમ! એ ઉદગારો
કદાડે છે તેથી શહઆલમ પ્રાંટ થાય છે અને અને વીરાતમાઓ
તેમની ધ્વજાને માન આપી પરપર ભેટે છે.

ટુકડો.

પ્ર. ૫ મો:—મંજરી અને દિલાગમનો પ્રેમવિનોદ, ઉસ્તાદને
મકંટ બનાવી નમાવવાની જાણ, ઉસ્તાદનું આવવું, અને મંજરીના
પ્રેમ માટે મકંટ બની નાચવું, અંતે ફજેત થતાં ક્રોધે કરાઈને બંધું.

પ્ર. ૬ ઠો:—મઠ તરફ નહાસતાં તૃષાતુર માંડલીક મીનલના
હિમે:દાનમાં મુર્છિત થાય છે. મીનલ પોતાનો અમદાતા સમજી
સુપુત્રા કરે છે. મુર્છા વળતાં પરપર પિછાન થાય છે. રાજા

દેવી મીનકાના સૌદર્યથી અંજલિ મોહનદ થાય છે અને પ્રેમ યાચના કરે છે. મીનલ રાજાને પોતાનો ધર્મ સંભારવા કહે છે. એટલામાં મંજરી સુરમોહન આવ્યાનો સંદેશો લઈ આવે છે. તેથી રાજાને પડતો મુકી મીનલ પતિને મળવા જાય છે. સુરમોહન આવ્યાના ખબર સાંભળી રાજા ચિંતાતુર થાય છે અને વિચારનાં પડે છે. શાહઆલમના સુચવવાથી દેવી મીનકાના હાથે રાજા તિલક કરાવવાની કોશીશમાં યોગીના વેશમાં ફરતો સુલતાન વિમળશાહ સાથે સુરમોહનની જાગીર જોવા આવે છે. પશુ માંડવીકને જોઈ પાછો જાય છે બીજી તંદ્રથી સુરમોહન સુલેહ માટે જુનાગઢ જતાં મીનલને મળવા આવે છે અને પોતાને ત્યાં રાજાને જોઈ વિસ્મય પામે છે. રાજા સુરમોહનને જોઈ કોઈપણ શરતે પ્રાપ્ત શત્રુ સાથે સુલેહ કરવાનો સમજાવી અત્રેથીજ વિદાય કરે છે અને સુલેહની ખુશાલીમાં સાત દીન ઉત્સાહમાં ગુજરવાનું ફરમાન કહાડે છે.

પ્ર. ૭ મે — રાજરાજેશ્વરના મંદીરમાં સુલેહનો ઉત્સવ, ગનીમોને દાન, રાજયોગીના વેશમાં સુલતાનનું આવવું. દાન લેવા મિનતી કરતાં મીનલને હાથે તિલકની માંગણી. એટલામાં ઉત્સવ નિમિત્તે રાજાનું આવવું તેના ચમત્કાર અર્થે મીનલનું નાગદેવીના ફરમાવવાથી તિલક કરવા જવું. રાજાનું વારંવર પાછા ફરવાથી મિનલ રાજ-તિલક સુલતાનને કરે છે તેથી રાજા ક્રોધે બરાય છે અને સર્વને વિખેરી મીનલની માંગણી કરે છે. નાગદેવીને તુચ્છકારે છે અને નિરંકુશ થઈ મીનલનું હરણ કરવાની કોશીશ કરે છે. અને પ્રભુભાવ પ્રકટ થઈ રાજાનું સર્વ બળ હારી નિષ્ફળ કરે છે. બીર હનુમાનની આંખમાંથી તેજ અંધાર ફુટે છે રાજા ગભરાય છે અને મીનલ ખુશ થાય છે. ૨૭૩૫.

અંક ૨ જો.

પ્ર. ૧ જો.—નિષ્કળ જવાથી રાજાએ પોતાની મદદમાર જા-
નકી નામની ડગ જોગજી મીનલને સપડાવવા મોકલી હતી તે સુર-
મોહનના નામે મીનલને પોતાના અખાડામાં ભોળવી લાવી દસાવે છે
અને તેથી ખુશ થઈ પોતાની માયા જળજો ભોમ થઈલા અખરદાર
નાં સંતાનો સાથ દારનો દોર ચાલુ રાખે છે મીનલ આ સર્વને આ-
ત્મજાન આપી સુધારે છે. અને તેઓ જતાં આ જાળમાંથી છુટવા
કાંચીશ કરે છે એજ અખાડામાં કુમ્મ વેશ રહેલા સુલતાન તેને
દરબારમાં શું અને છે તે ખાતમી લાવવા મોકલે છે અને પોતે
જીવણી તરફ જવા નીકળતાં સુરમોહન મળે છે તેને કુમેલ માટે
દરબારમાં મોકલે છે

પ્ર. ૨ જો.—માંડચીક અને હાજી હા કરનાર દરબારીઓને દીલ
જાન રમરખમાં મરત બનાવે છે. દિલારામ રાજાના કાકા કેસરીસિંહ
ને તેડી લાવી આ સંધળુ બતાવે છે તેથી તે જીરજાય છે ગુણ
મહાજનશેઠ વચમાં પડીને બનેને શાંત કરે છે. અહીં સુલતાનનો
કુમેલનો સંદેશ લઈ સુરમોહન આવે છે. રાજા તેના પર ક્રોધનો આરોપ
મુકે છે અને દેહાત હંડ માટે સર્વ સામંતોની અનુમતિ માંગે છે,
કેસરીસિંહ તપસ વિના તેમ કરવા ના પાડે છે તેથી રાજા
કેસરીસિંહને ક્રોધ કરવા હુકમ કરે છે તેથી રાણીને સુરમોહન તેમજ
કેસરીસિંહના ખયાલ અર્થે પડકો છોડીને આવવાની દરજ પડે છે.
અને તેથી રાજા ધણો ખીજવાય છે અને રાણીપર તીવ્ર આજ
ચલાવે છે. પીર રાણી તે સંજગી ન ગજરાલ

રાજના ફુટ કર્મી જાહેરમાં મુકે છે તે સાંભળી દાદારામ મીનલને
ખચાવવા દોડે છે. તેમજ સર્વ દરબારીઓ દરબારનો ત્યાગ
કરે છે. દિવારામ મીનલને છોડાવી જાનકીને પકડીને દરબારમાં
લાવે છે. રાજ ઝાંખો પડે છે અને સુરમોહનને મારવા જાય છે.
પણ રાણી અને કેસરીસિંહ અડગ ઉભા હોવાથી તેમ થઈ શકે
નથી એટલામાં દીવારામના મંદેતથી પ્રજાવર્ગ ધસી આવી રાજને
પોતાની ધારણમાં નિષ્ફળ કરે છે.

ટૂંકલો.

૩. ૩ જો—રાજની આવી અવસ્થા જોઈ રાણી અને
મીનલના સમજાવવા છતાં સુરમોહન આવા અવધી રાજના
દુશીઆર છોડી ચલ્યો જાય છે. તેથી રાણી અને મીનલ દુઃખી
થાય છે અને પુરુષનો સ્વાંગ લઈ રાજમહેલ છોડી જવાનો નીશ્ચય
કરે છે. એટલામાં મીનલને પકડવાના ફુટ હેતુથી રાણીને મનાવવાને
રાજ આવી પહેચે છે બીજી તરફથી મીનલને પુરુષવેશમાં
આવતી જોઈ તેને પકડીને રમણ મહેલમાં લાવવા વિનાયકને હુકમ
કરી જાય છે. રાણી તલવાર ફેરવતી ચાલી જાય છે પણ જુમ રાજ
સાંભળી મદદે આવેલો કેસરીસિંહ પકડાય છે. વિનાયકને
દાસીઓ આવી ગમરાવે છે. એ તકનો લાભ લઈ મીનલ ચાલી
જાય છે અને વિનાયકના ખેલાલ થાય છે.

૪. ૪ થો—પોતાની જામીનપદ રાજલાગો પડવાથી સ્વતંત્ર
પણ રાજભક્ત મેર લોકો વિનાયકપર ખીજવાયા છે તેને પનાવટને
નિમિત્તે ખેલાલી જાનકી; વિનાયકને ખદલે સુરમોહન તથા
મીનલને તેને હથે ફસાવે છે અને રીયાવવા સહમતીને છે અને
પોતે આ ખચર રાજને આવવા જાય છે.

મ. ૪ મો મંજી આ બંસ નો વિનોદ એટલમાં
 દિસારામ ખાદીના કપડાં લઈ આવે છે તેથી મંજી રીસ થ છે
 અને પાટણી પટરણી બનાવના ખાતાના અભિયાનો પ્રકટ કરે
 છે. પણ જેવટ પેતાના પતિનું ફરમા ને માન આપી ખાદીના
 વસ્ત્ર પારખ કરે છે. એટલામાં ઉસ્તાદ આવે છે તેને બચડી
 ખાતા મોરલી પ્રગટ કરી સમતિ લેવા સમજાવે છે આધિક આશર
 તે બચુ કરે છે.

મ. ૫ હો મેરે લોહો ફરમાવના વિના ક સદમજી બુખ
 અને દુખની રીયાવે છે પણ માનવ આજીજી પીયસે છે.
 પાકને એટવાર સપુષ્ટ સુખી મ નાર દર્પત શહાસમને
 સભાર છે. શહાસમ પ્રકટ થઈ તેમની આ અવધા બોધ
 દુખી થય છે એટલામાં મેર લોક પાતાનું જાત છે. શાદઆલમ
 પોતાની ખાસતી બંજા દર્શાવ છે. સુમોદા ખાસતું તેના
 ચરણના ખરે છે. તેથી છુટ થય છે અને મેર નયક વિરાજત
 દેહી ન મલ રાત્રે આપે જે ને અમકર બદાવે છે. સુમોદન
 વિનય પામ છે. એટલાના વિરાજત વાલી ફરમોદનના લગા
 મામ છે સુરવેલા તમના ગરામને પદા તેવ સાંગે છે.
 એટલામાં રામને લા ખાડી આવે છે અને ખીતલને ૧૬
 હરવા ચાલે છે મખા નવરસકે ફરી જતા રમજા ઝળે પડ
 છે. માનવ તેની ખાસે મેર લોહો પટાર મોહિર કરાવી લે છે.

૬૫૫

મ ૭ મો—ઉતાઃ બહુશરીર કપડો મેરને મળે છે

અ તતો યા જુને છે લોહા મેર જોવાય છે નેટવામાં

મંજરી ઉસ્તાદની નવી જુની બાયડીને તેડી લાવી ઉસ્તાદની ફરજેતી કરે છે.

પ્ર ૮ મો—ખાદી નગરમાં સુરમોહન અને મીનલ ગરીબીમાં દિવસ ગુળરે છે. ત્યાં વિનાયક આવી ઠોકડી કરે છે. મીનલ તેમના પર ધિક્કાર વરસાવે છે વિનાયક ઝાંખો પડી આ અપમાનનો બદલો કેશરીસિંહ વજેરે પર લેવાનું જણાવી જાય છે. સુરમોહન આથી દુઃખ પામે છે. અને આપઘાત કરવાનો વિચર કરે છે. મીનલ તહેને શાંતવન આપી દેશ ભક્તિ કરવા શસ્ત્ર ધારણ કરવા સહમજીવે છે છતાં દુશ્મનની રહામે અને અધર્મી રાજાને પક્ષે શસ્ત્ર ધારણ કરવાનું સાંભળતા સુરમોહન ક્રોધે બરાહ મીનલને જમીપર પછાડે છે તેથી દેવીને શ્રાપ પામે છે, મીનલની પ્રાર્થનાથી ઉદ્ધરનો માર્ગ દર્શાવી દેવી અંતરધ્યાન થાય છે. અહીં સુરમોહનને શાંતિ મુક્તિ આપે છે. અને પોતાની કુળબાની આપવા તૈયાર થાય છે. ત્યાં દેવી પ્રકટ થઈ સુરમોહનને સચેતન કરે છે. અને બંને પ્રેમભાવથી મળે છે.

રજડો.

પ્ર. ૧ જો.—એકમા કૈશરીસિંહ વિગેરે કૈદીઓપર વિનાયક ત્રાસ વર્તાવે છે. પ્રજાજન સાથે બહુત નરસિંહરામ આવી વિનાયકને ધિક્કારે છે. પ્રજાનું તોફાન જોઇ વિનાયક ક્રોધમાં આવે છે. વિનાયક ગાળીબહારના હુકમ આપે છે તેથી કૈશરીસિંહ પ્રજાને ભોગ થઇ પડે છે અહીં સુરમોહન તેમજ મીનલ આવી પ્રજાને શાંત કરે છે પણ રાજા આવી તેને પણ બેડી નાખે છે અને સર્વ પર ત્રાસ વરસાવે છે. નિર્દોષ પર થતાં બુલ્લખ જોઇ સુરમોહન કંપે છે અને પોતાના સર્વસ્વનો ભોગ આપી સર્વને મુક્ત કરાવી. પોતે શસ્ત્ર ધારણ કરી દેશ માટે બડવા રણભૂમી તરફ દૂત કરીબય છે.

પ્ર. ૨ જો.—પોતાની નિરંકુશતાથી થતા હાહાકાર જોઇ રાજા સંકેતી થતા નિશ્ચય કરે છે એટલામાં મીનલ આવે છે. અને ધર્મમર્યાદા ન ઉલ્લંઘવા સમજાવે છે. પણ ક્રોધપણ રીતે રાજા સહમજતો ન હોવાથી પોતાની લાજ પરમાત્માને સોંપે છે. સ્વચ્છંદ રાજા પોતાની વાસનાનો ભોગ થવા દેવી મીનલની પસંદ પડે છે. ત્યાં જોજ વખતે મુસતાન મહેલનો કબજો લે છે અને દિલ્લવર રાજાને કેદ કરે છે. તેથી સુરમોહન રાજાની મદદે આવે છે. પણ કૈશરીસિંહ આવી બંનેને લકતાં અટકાવી મુક્ત કરે છે.

રૂબરૂ.

૩. ૩ જો—નવી જુનીથી મહાગામલો ઉસ્તાદ મંજરીને
મતાવતાં મંજરીનો તમાચો ખાય છે તેથી એ વેરનો બદલો મોર
પર લેવા ચઢાય છે, મોર પોતાની નજીને શોધતો આવે છે અને
ધ્યાર કરવા જતાં ઘૂંચકા ખુલે છે અને માથુંકને બદલે ઉસ્તાદને
જોઈ ઉરકરાય છે. ઉસ્તાદ મંજરીને પરજીવવાનું કહે છે. મોર
બંધાર કરે છે તેથી મોરને બધે છે મંજરી તે જોઈ ગમરાય
છે અને દીકારાને સીપાઈ સાથે બોલાવી લાવે છે મોરની ગળચી
દાખી કપુલ કરાવતાં મંજરી ઉસ્તાદને અટકાવે છે. ઉસ્તાદ તેને
છઠાવી પોખાર ગણુવા ચઢાય છે પણ પોલીસના હાથમાં સપડાય
છે તેથી પરત આવે છે મોર તેને છોડાવે છે અને મંજરી દિલારામનો
હસ્તમિલાય કરી આપી ખુશ થાય છે.

૩. ૪ જો—મીનલ ચિતા સ્થાન અર્થે સ્થાનમાં આવે
છે. સર્વ તેમના આશીશ પ્રાપ્તિ પાવન થાય છે. સુલતાન મીનલને
સતિ થતી જાણી ગમગીન થાય છે. અને કેસરીસિંહની
સલાહ પુછે છે. કેસરીસિંહ સોરઠપર બેઠલાવ ભૂલી પ્રમં રાજ્ય
કરવાનો ઉપદેશ કરે છે સુલતાન અને રાજા સતિને નમે છે.
રાજા પોતાના ઉદ્ધારનો ઉપાય પુછે છે. તેને મીનલ શાહખાલમનું
શરણુ ધરવાની સૂચના કરે છે. અને ચિતામાં પડે છે.
સુલતાન ગમગીન થઈ શાહખાલમનું સ્મરણુ કરે છે. તેથી
પ્રકટ થઈ પરસ્તાનમાં મીનલ પ્રજાલાવ તથા દેવી નાગલનું દિવ્ય
સર્વને બતાવી સર્વ પર આશીશ વરસાવે છે દેવીના મીનલના
ન્ય જ્યકાર સાથે રૂપ પડે છે.

॥ समय परधिमदि ॥

राज तिलक

नाटकना गाथे.

अंक १ क्षो.

अक्यता देवी अने क्षिस्ता—

विद्ध मंत्र आँमकार, शुद्ध पुद्ध हातार,
सूत्रधार स्वयम्भु ! येतननो अमकार.—सिद्ध०
वह्न हृदयरंजन ! प्रेमतरंग ! निरंजन,
मंगलकरो मंगलकर, संतन त्रिभुवन मंडन,
अंतर पावन शंकर ! अभूत आनंद सार—सिद्ध०
क्षिस्ता—

१

पुण्यशास्त्रीनी प्रसवभूमी आ सौरठ स्वर्ग समान,
सुशोभित सौरठ स्वर्ग समान.
सद्बर्तनभी सोहोता जनहित अितमा अितन्ता,
सुर तइ जेवा संतनीआ सोह रत्न समान,
सुशोभित सौरठ स्वर्ग समान.

સંગીત ઉર સ્નેહગીનતા અમૃત સાવિત્રી સીતાના.

સુર ગંગ સમ નિર્મલ અંગના કચ્છી કુલ કલ્યાણ.

સુશોભિત સોરઠ સ્વર્ગ સમાન.

સખીઓ—

૨

વાયા બહાણું વસંતના આજ,

મુધારો મોંઘા જીવન મનમોહનજી.

અમે આશા ભર્યા શિરતાજ,

પધારી ધન્ય કરો મનમોહનજી.

અંતરમાં આજે ઉગ્યા રાજસ રસ થમકાર,

અંગ મોહન સંચાર શું મનમથ યુગ અવતાર !

થનગન થનગન ત્રિભુવન નાચે,

તનમન નાચે જનમન રાચે.—થનગન૦

કલિઝોને અલિ યુમતા કરતા અમૃતપાન,

પ્રિતમ ક્યારે પૂરશે, આ અણમુલા અરમાન !

કેમ સહિયે રે કેમ સહિયે કુલ, શરીરે વિષખાણુ જીવાડો,

ક્યાં જઈયેરે ક્યાં જઈયે, પરવશ અમૃત પ્રાણ પધારી.

ધન્ય કરો મનમોહનજી—વાયા૦

સખીઓ—

૩

લાલ લાલ ગાલે રસિલા રંગ રાજે !

હૃદિ અગ અંગ આજે ઉલ્લાસમાં વિરાજે !

બોલ બોલ બાલે ! તું શાને આમ લાગે ?
મધુર ઘેન આંખડીમાં ખેંદનડી શા' કાગે ?

....

....

....

સ્મિતને બોવારે બહાલમને વધાવળે,
સ્નેહને સિંહાસને પ્રિતમને પધરાવળે;
આંખની મીઠાશથી મોહનને લોભાવળે,
પ્રાણના સુવાસ પછી દેવને ધરાવળે.
પછી ?

સ્નેહની શૈથ્યામાં સલુથા સંગ જાગે !
તહારા અધરના અમૃત આમ પ્રિતમને પાગે !—લાલ૦

નઅ મહિલાઓ— } ૪
મીનલ-સુરમોહન— }

દેવવંશના અંશ તહમે છો, દેવવંશના અંશ,
ચતુર ખંડને ચક્રિત કર્યા તે ધર્મવંશના અંશ—તહમે છો
વિમલ રૂધિર વહે તમ હૃદયે વિલમ તમારા વંશ;
વિમલ યશશાલી પૂર્વજના કિલકિલતા કલહ—તહમે છો
સત્યશિલ છે શાસ્ત્ર તમાર, શૌર્ય વિર્યના સંગ,
ધન્ય પ્રસંગ અણુમુલા આને, ધુમી ઝુમો રણજંગ—તહમે છો
પાવલીયા પાછા ન ધરશે, ધુર્તનો કરને ધ્વંસ,
બહાલવિહારી બેલેરાવળે, લઈ અમૃતયશ અંગ,—તહમે છો

મંજરી—

જોયનીઆ રે જોયનીઆ ! રસઝુલે ઝુલે નવજોયનીઆ !

લોચનીઆં રે લોચનીઆં ! જગ જોઈ ડુબે રસ લોચનીઆં !

ચાહ્ય છે દિલડાં, મનપોહનનાં.

મોંઘા ઝુલા રસ ચુંબનીઆં ! રે ચુંબનીઆં !

જગ જોઈ ભૂલે રસ લોચનીઆં !

તાલાવેત્રી થાય સખું ન બાંધ હરે ન ! એકડેટું રહે મચ

અમૃતસર મન મઠનીઆ રે મઠનીઆ

જગ જોઈ ડુબે રસ લોચનીઆં ! રે-જોયનીઆ રે

મંજરી—ફલારામ—

સાહ્યાબા સેવીશું આપી સ્વચનીઆ

વિમલા ગોલી અન્નરીઆ !

રાખી હૃદયપર રીઝવું મન પાન મહેમાન

અમૃતની પીરમી ઓમતા મન ભરી ફર્કશું માન

નવલ આપી જોયનીઆ—સાહ્યાબા,

શુભ શુક્રતયાં ગાંધી તું લોચ કંડી લાગ

જગ જોઈ કંઈ સમજું નહિ છે લેલ અંદરનો આમ

લેલ તો જાણે અહલાહનીઆ—સાહ્યાબા,

મોહિની—માંડવીક

લૂટે ના લાખેમી લાજ મારવી દરશે ગસારમાં

આપું હૃદયતા રાજ મારવી દરશે ગસારમાં

પ્રેમથી બધાવશુ દિલના દરબારમાં

રહેણીમાં રહીએ રાજ—રાજવી

અમૃત વરસાવશુ પ્રેમ ગુલઝારમાં

તોડે ન પુર્વક પાજ—રાજવી

દિલારામ—મંજરી—ઉસ્તાદ.

ભભક ખતાવી પ્યારી ગજળ કર્યો ત્હે સપડાવ્યો નટખટને

મોહિની ! મોહિની ! મોહિની ! વેચાવ્યા આ મરકટને—ભ૦

જે ઘરમાં અંધા બની પરનારપર લલચાય છે.

નિશાંક તે નિર્લજ્જનો આ હાંલમાં સપડાય છે

પ્રથક ઝુક, હુકહુક, ખેટ ચાલ; હુકહુક !

સલામ કર સલામ છે સલામ છે સલામ છે !

અંદરનો લેલ ભાઈ જોઈ લેલો આમ છે

મંજરી....મંજરી....મંજરી....ના બગાડ મહારા વટને—ભ૦

મંજરી—

૯

જોઈ જોઈને દિલદાર મહુતો પ્યારનો ખુમાર !

મહારા પ્યારમાં વિહાર કરજો કામના કુમાર !

તહારી આંખડલીના માર ! જાણે (વજલીના પ્રહાર !

પ્યારા હાસ્યના અંબાર ! ઝીણી વરસે બહુધાર !

મહારા પ્યારમાં વિહાર—

૨૨

મહારા જોખનીઆના સ્વાર ! મહારા હૈયા કેશ હાર
મહારા લોચનનીઆની જ્યોત ! નાનકડી નખરાળી નાર
અમૃત પ્રાણના શીકાર કરવા માર મારે માર—જોઇ.

મીનલ—

૧૦

સ્થલો યમ ઢંડ-ધરણ સુતો હાથે સિંહ સોરઠનો
ધડકે છાતી શ્રી હરિ રાખો લાજ
પ્રભુ ! ચિ-ત નાહિ રહે ધીર—સુતો૦
ડુખતી તારો નાવડી આ જીવનની
ભય ભંજન તું ત્રાતા બલવીર—સુતો૦

મીનલ અને માંડલીક—

૧૧

આ જન્મ ધર્યો શા માટે જીવડા શોચ ઘડી સુખજી,
શોચ ઘડી સુખજી પુણ્યવંશીના આ સંતાન—આ જન્મ
ભવ્ય પુણ્યના બલથી પામ્યો દેવપત્નિમાં સ્થાન
તેજ પુણ્યના પંથ પરહરતાં પામીશ નર્ક દિન—આ જન્મ
દિવ્ય પ્રેમ છે મંત્ર અમારો જીવત પ્રેમ પ્રધાન,
તેજ પ્રેમના અમૃત સાટે દહશું દિલના દાન—આ જન્મ
સુરમોહન—

૧૨

ભારજીત જીવું ! પરવશ સોરઠ !—ભાર૦
દેવે છળી કર્યો દુરમનનો કાસ—ભાર૦

૨૩

શાંતિ નહિ રહે કાંતિ ન બેઠ બચ,
સંખલા પરની હાથ ! પરવશ પડ્યા બાવ,
આવા વિખવાદોથી દુઃખી હાથ ! સોરઠ !

ત્રાહિ ! ત્રાહિ ! જગતાત્ (૨) ભારભુત

નથ મહિલાઓ-મીનલ }

તથા માંડવીક— }

૧૩

આંગણીઆ આજ સુહાવો રાજ; વીરવંશી શિરતાજ,
કુમકુમીયે પગલે પધારો રાજ, વીરવંશી શિતાજ,
ભક્તિભાવ ભર થાળ ભર્યો મહેં, બહુમાન કુલપાન,
હર્ષજ્યોત ઝગમગતી હૈયે, ભાગ્યશાળી ભગવાન,
કુમકુમીયા તિલક સ્વીકારો રાજ, વીરવંશી શિરતાજ.
ભેદ નથી રાજ રૈયતમાં દેહ બુદ્ધ એક પ્રાણ !

અમે તમારા તહમે અમારા ત્યાં આ શા સન્માન !
કુલ અંબલી આ સ્વીકારો રાજ, વીરવંશી શિરતાજ,
કુમકુમીયાં તિલક સ્વીકારો રાજ, વીરવંશી શિરતાજ.
અવળા મુખ કરો ના રાજન લેખે મધુરી લહાણ.
અમૃતને વિખડાં ના માનો ચઢકુલ અતુર સુખાણ.
અંતર ઉજવલીઆ રાખો રાજ, વીરવંશી શિરતાજ.

૨૪

અંક ૨ બીજો.

મીનલ—

૧૪

જન્મીને જીવજો નિતિપર આશા અમૃતધાર થશે
કરવું હાથે ભરવું હાથે પુણ્ય કરો લવણાર થશે
જૂઠી માયાપર મરતાં જગની બાજીમાં હાર થશે
સજવી સમતાતજવી મમતા આસફલ આવતાર થશે
ધર્મ કર્મને પંથ જતાં અંતે રાજી કિરતાર થશે—જ૦

દિલબન—

૧૫

મોરે સૈયાં પે બલજૈયાં રે દેખો મય બાલકુંવારી
રસકી ભરી નહિ અંગીઆ મીલાવે
જીગરકે જખમ કરૈયારે—જીગરકે—
મર ચુકે હમ ઔર ન મારો
હમરી લાજ રખૈયારે—મોરે૦

મંજરી—

૧૬

હારી બ્રમરીઆ
હારી એ રસિયાથી થૈ હું બેબાર રે—રંગડી—હારી.
શાહી સખી અલિ છે રસબોગી આપ જઈ રસદાન
હારી હારી, હારી રસબસીયા
ઝુક ન જીગરપર મોહન થઈ મસ્તાન
ધડકે ધડકે મુજ છાતલડીયાં ભુલી ગઈ તનમાન

૨૫

વિહવલ નવકર મધુરા મધુકર તું શુંજન થઈ શુભતાન
હાં ધીરી ચતુરા જઈ રસિકને દે અમૃતના પાન-હારીં

જરી-દિલારામ

૧૭

બની મુંબઈની શેઠાણી હું મોટરમાં ફરું
તું ખેરે જો આ ખાદી તો હું કબુલ કરું
બનું પાટણની પટણાણી રે હું મોજ કરું-બનીં
ઘોડાગાડીઓ મંગાઉં બાડી બંગલા અપાઉં
પણ ખાદી તો ખેરાઉં તહને મંજરી
સાડી ફેશનેબલ લાવો મહરું મનડું મનાઓ
વળી ઓરોખેન મંગાવો આપી વરદી
ઉડે અધ્ધર સરસર રસરસ ફરસર સરસર જાયરે હું

તહેમાં ફરું-બનીં

ખેરો હોંસે હોંસે ખાદી ખ્યારી એમાં છે આખાદી
મજો આખાદીને જાય તહારી રશદી

પૂરો મહારા અબલાષ માનો મહારી ફરમાશ

મહારું દિલડું બનાવી દીધું ફરદી

હે-યાં-માં-તો ચરસર સરસર અરસર રસરસ થાયરે હું

કેમ કરું-બનીં

રમોહન—

૧૮

મન મોક્ષની આશ ન રાખીશ તું

સદલાગ્યનો અસ્ત સિતારો છે
ધામ ધામ ધનસંપત્તિ ક્યાં છે ? જેનું વિધિનો ન્યારો છે
એક ઉદરને કાળે આજે પ્રાણ પિડિત નોધારો છે
આ જગમાં સુખના સૌ સાથી દિવસ વાંકો અમારો છે
નાથ નિરંજન ભવદુખ ભંજન અમૃત સાચો કિનારો છે

મીનલ—(પથ્યમાં)

૧૯

દુઃખહરણુ વિધન સાહ્યક પ્રતિદિન
રહેમ કરો પ્રેમધન ત્રાતા દિનજનનો—દુઃખ
માયા ધન નહિ સાથ રાજ ચલિત સાજ
હૃદય રમણનાથ નિરધન ધન છે—દુઃખ

મોર-દિલારામ—નવી જૂની ઉસ્તાદ. ૨૦

બંકા બુલબુલનો પ્રાણ બચાવો રે હાં બચાવો
હાંરે પકડી દિલબરને ઠંડો બનાવો ઠંડો ચલાવો
મહારા બાલા જોબન લૂંટાય ચો મોર બચાવો
રે બચાવો રે બચાવો—બંકા

આ જોડી અમારી રંગીલી ન તોડો

શંખણીઓ જાવ ઘર જાવ જાવ જાવ
રિદ્ધિ ને સિદ્ધિ જેવી બે બાયડી !

છોડી નહિ કુર થાવ થાવ થાવ,
હાય ! સિતમ સિતમ !

સનમ સનમ!

જૂલમ જૂલમ ! હાય !

મીનલ-સુરમોહન

૨૧

સુતરને તાંતણે સ્વરાજ્યની સિદ્ધિ લાગ્યો છે
 રૂડા આ રેડીઆથી તો અમારે બાદશાહી છે
 સ્વતંત્ર હિંદને રાખે શરીરે રંકના હો,
 આપે તંદુરસ્તી તો અમારે બાદશાહી છે
 ગરીબી હો, કપ્પીરી હો, અખંડિત આત્મશક્તિ હો
 'અમૃત' આખરે રહી જો અમારે બાદશાહી છે

 અંક ૩ જો

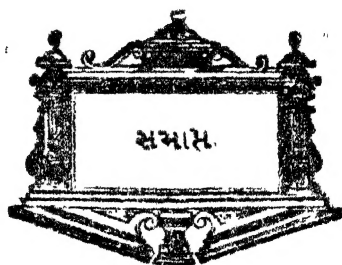
(નાય)

મોર-દિલારામ-સર્વે—

૨૨

હસતાં રમતાં સડોને ગમતાં હો ગાઓ સુખારક બાદા
 છેવટ સાર—તો સૌ સાર, હવે કરીએ પ્રભુની યાદ,
 ગરબડ સરબડ સૌ થઈ ચુકી અને મઈ ગુજરી સૌ વાત,
 સુંદર નરનારીનો મળી ગયો હાય !
 ધુમધામની ગાઇએ હેવે વધાઇ વધાઇ વધાઇ વધાઇ
 ભુલચુકની થઇ ગઇ છે સફાઈ સફાઈ સફાઈ સફાઈ,
 હવે જોલો સહુ વહે માતરમ !

સહુ દુઃખેંદ ખુદાનાં છે સહુમાં તુર ખુદાનું છે,
 અગર હો હિંદુ યા મુસ્લીમ, સહુ કુદરત ખુદાની છે,
 પઠો પુરાણ યા કુતબ, અવસ્તા બાઈબલ ઇન્જલ,
 સહુમાં તેજ છે સરખું, સહુ કુદરત ખુદાની છે.
 જપો મુળ રામ કે રહેમાન, અગર જરખાસ્ત કે ઇસુ,
 જૂઠાં છે નામ એ તોપણ, સહુ કુદરત ખુદાની છે.
 પ્રભુ છે કાશી કાળામાં, મંદિરો ને મસ્જિદોમાં,
 હરિ હકતાણે એ અમૃત, સહુ કુદરત ખુદાની છે.

અસહકાર અને આપણી ફરજ,
અસહકાર માટે સાત્વિક વ્રતિની ખાસ જરૂર છે
એ સાત્વિક વ્રતિને પોષણ આપનાર

દુધ! સ્વચ્છ દુધ!

એવું સ્વચ્છ દુધ ગ્રાહકોને છુટક તેમજ જથ્થાબંધ સં-
ભાળથી પૂરું પાડવું એ હમારો મુદ્રા લેખ છે. તે સાથે
બાસુદી, મલાઈ અને શીખંડ માટે અમારી દુકાન પ્રજામાં
જાણીતી તેમજ માનીતી છે બહાર ગામના ઓર્ડર પર ખાસ
ધ્યાન આપવામાં આવે છે. માટે એકવાર પધારી
ખાત્રી કરશોજી.

મુરત.
ગોપીપુરા બજાર }
}

હી. સ્નેહાધીન
છોડુભાઈ જીવણરામ
દુધવાલા.

શ્રી દેશી નાટક બહાર ખબર. ઠે પ્રીન્સેસ થીએટરમાં રહેત.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી દેશી નાટક સમાજનો મુકામ જ્યાં હોય ત્યાંથી અથવા અમદાવાદ તળાવમાં પ્રસિધ્ધ કર્તા પાસેથી મળશે માટે જોઓ માહેમને જોઈતાં હોય તેઓએ રોકડી કીમતથી મંગાવી લેમાં. વેદ્યપેશલ અથવા નોટપેક કાગળ ગખગમાં આવશે નહીં. નચેના દરેક પુસ્તકો ચાર આનાની કીમતે મળશે.

૧ સતિ મંચકતા	૧૯ શ્રી ભદ્રાચ	૩૭ કમળલતા
૨ મંગીનલીલાવતી	૨૦ મતી દ્રોપદી	૩૮ હંભાકુમારી
૩ પવિત્ર લીલાવતી	૨૧ કપ્પીસ અ	૩૯ ગુલમાંબલી
૪ મતી પ્રાવંતી	૨૨ શ્રી મંન્યામી	૪૦ અભયસીલ
૫ અથમતી	૨૩ જલીમ રલીમાં	૪૧ કમળા
૬ ગમ વિયોગ	૨૪ મદન મંજરી	૪૨ નગમીલગરેતા
૭ મ્યુનીસીપલ ડ	૨૫ મતી પદ્મિની	૪૩ અમાળગા
૮ ભોજ કાર	૨૬ અભયમીલ	૪૪ પ્રાણ મદમાં
૯ મદનરથા	૨૭ ભગવદગીતા	૪૫ મન્દીપ્રાણીકમ
૧૦ હિમાદેવી	૨૮ દૂલીન નાયક	૪૬ ગાજ વનન
૧૧ વીણા-ગેલી	૨૯ મતી કમયંતી	૪૭ પ્રદાદવિજય
૧૨ વીજ વીજય	૩૦ મતી કલોમન	૪૮ ગવન-પાંભા
૧૩ મદન મં-ગી	૩૧ કેશર પ્રીશેર	૪૯ જાળા-મ-વંદા
૧૪ હિમ્મતમા	૩૨ ભદ્રાચ	૫૦ કોવલ પોલા-ર
૧૫ મોહીનીચંદ	૩૩ અમતાદગ્ધ	૫૧ લલીનગીયા
૧૬ વીજય કગળા	૩૪ ગિર્વંશી	૫૨ મોહન વીજય
૧૭ ગીતા સંદની	૩૫ રેડ કન્યા	૫૩ દેવીદેવલતી
૧૮ મતી સીના	૩૬ પવિત્ર લક્ષ્મી	૫૪ મહા-અશોક

